

॥ ਅਧਿਆਏ-31 ॥

ਮੁਕਤੀ-ਦਾਨ :

1. ਸੰਨਿਆਸੀ ਵਿਜਯਾਨੰਦ
2. ਬਾਲਾਰਾਮ ਮਾਨਕਰ
3. ਨੂਲਕਰ
4. ਮੇਘਾ
5. ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਹੇਮਾਂਡਪੰਤ ਬਾਬਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁੱਝ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀ ਆਖਰੀ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਨਿਰਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗੀਤਾ (ਅਧਿਆਇ 8) ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਲ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਵੀ ਯਕੀਨਨ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਪਲ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਉੱਤਮ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਏਦਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਨੇਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਡਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਉੱਤਮ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਰੋਜ਼ ਅਭਿਆਸ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਹੀ ਉੱਤਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਮੌਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਘਰੇਲੂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈ ਜਾਈਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਭਗਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂਕਿ ਸੰਤ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਚਿਤ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸਾਡੀ ਯੋਗ ਮਦਦ ਕਰਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

ਵਿਜਯਾਨੰਦ

ਇਕ ਮਦਰਾਸੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵਿਜਯਾਨੰਦ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਹ ਬਾਬਾ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਿਰਫੀ ਆਇਆ। ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹਰਿਦਵਾਰ ਦੇ ਸੋਮਦੇਵ ਜੀ ਸਵਾਮੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਗੰਗੋਤਰੀ ਤੋਂ 500 ਮੀਲ ਉਤਰ ਵਲ ਹੈ। ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜੋ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਰਫ 50 ਕੋਹ ਤੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਭੁਟਾਨ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕੀ ਸੁਭਾਅ, ਜਿਹੜਾ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ

ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਸੁੱਣ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਾ ਮਨ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਦੇ ਸ੍ਰੀਚਰਣ ਛੂਹੇ। ਬਾਬਾ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਸ ਨਿਕੰਮੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕੱਢੋ। ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੈ।” ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਾਬਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਨਾਉਮੀਦ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਉਥੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਠੇ-ਬੈਠੇ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਵੇਰ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਖੱਚਾ ਖਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਚਰਣ ਧੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਦਾ ਲੇਪ ਲਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਤਰ ਹੀ ਮਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਭੇਦਭਾਵ ਭੁੱਲਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਬਾ ਉਸ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਥਾਂ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮਦਰਾਸ ਤੋਂ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਸ਼ਿਰਡੀ ਤੋਂ ਜਾ ਹੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਘਰ ਮੁੜਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ। ਤ੍ਰਿਕਾਲਗਿਆਨੀ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਪਤਾ ਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਏਨਾ ਮੋਹ ਸੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ? ਮਮਤਾ ਜਾਂ ਮੋਹ ਭਗਵੇ ਕਪੜੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸੋਭਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਜਾਉ, ਚੁਪ ਚਾਪ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਉਪਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਬਿਤਾਓ। ਪਰ ਸਾਵਧਾਨ! ਵਾੜੇ ਵਿਚ ਚੋਰ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ‘ਲਕਸ਼ਮੀ’ ਯਾਨੀ ਮਾਯਾ ਚੰਚਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਵੀ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ, ਏਦਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵ ਕਰੋ। ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਦੇ ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

। ਪਿੱਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸੁਭ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਫ਼ਲਸਰੂਪ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਮੰਤਵ ‘ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਕਿਸੇ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੱਲ ਤੋਂ ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਤਕ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਰਦਾ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ, “ਬਾਬਾ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਕਾਲ ਨੇੜੇ ਦੇਖਕੇ ਉਸ

ਨੂੰ ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ 'ਰਾਮ ਵਿਜੇ' ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਯਮਰਾਜ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ੁੱਧੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਲੋਂਡੀ ਬਾਗ ਦੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਪਾਠ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੱਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਾੜੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੋ ਦਿਨ ਠਹਿਰਿਆ, ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪਖੇਰੂ ਉੱਡ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਆਈ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਠੀਕ ਥਾਂ ਉਤੇ ਸਮਾਧੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਗਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ।

2. ਬਾਲਾਰਾਮ ਮਾਨਕਰ

ਬਾਲਾਰਾਮ ਮਾਨਕਰ ਨਾਂਅ ਦਾ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਬਾਬਾ ਦਾ ਪਰਮ ਭਗਤ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਨਾਉਮੀਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਭ ਘਰ ਬਾਰ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਸ਼ਿਰਡੀ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਲਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਤੀ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਬਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਮਛਿੰਦਰਗੜ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਤਾਰਾ) ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮਾਨਕਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜਾਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ, “ਤੁਹਾਡੇ ਭੱਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਉੱਤਮ ਉਪਾਉ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੋ।” ਬਾਬਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਛਿੰਦਰਗੜ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਮਨੋਹਰ ਨਜ਼ਾਰੇ, ਸ਼ੀਤਲ ਜਲ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਹਵਾ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਬਾਬਾ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਜਾਂ ਸ਼ੁਧ-ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਾਨਕਰ ਜਦੋਂ ਸ਼ੁਧ-ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮਾਨਕਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ। ਬਾਬਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਲਟੇ-ਪੁਲਟੇ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਤੁਹਾਡੀ ਧਾਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾ ਲਵੋ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਉਹ ਦੋਨੋਂ ਅਭਿੰਨ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮਾਨਕਰ ਉਹ

ਥਾਂ ਛੱਡਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਾਂਦਰਾ ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਉਹ ਪੂਨਾ ਤੋਂ ਦਾਦਰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਟਿਕਟ-ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੀੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਟਿਕਟ ਖਰੀਦ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਪੇਂਡੂ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਇਕ ਕੰਬਲ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਲੰਗੋਟੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਥੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮਾਨਕਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ, “ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?” ਮਾਨਕਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਮੈਂ ਦਾਦਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।” ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ, “ਮੇਰਾ ਇਹ ਦਾਦਰ ਦਾ ਟਿਕਟ ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਲਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।” ਮਾਨਕਰ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸੇ ਕੱਢਣ ਲੱਗਾ ਏਨੇ ਵਿਚ ਟਿਕਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਿਆ। ਮਾਨਕਰ ਨੇ ਭੀੜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲੱਭਿਆ। ਪਰ ਸਭ ਫਜ਼ੂਲ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਚਲੀ, ਮਾਨਕਰ ਉਸ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਆਖੀਰ ਤਕ ਨਾ ਮੁੜਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਕਰ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਭੁੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਹਿ ਕੇ ਮਾਨਕਰ ਫੇਰ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦਿਨ ਬਿਤਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਾਬਾ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਆਖੀਰ, ਉਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਾਬਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ।

3. ਤਾਤਿਆਸਾਹਿਬ ਨੂਲਕਰ

ਹੇਮਾਂਡਪੰਤ ਨੇ ਤਾਤਿਆਸਾਹਿਬ ਨੂਲਕਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਵਰਣ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ। ‘ਸਾਈਂ-ਲੀਲਾ’ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਸੰਖੇਪ ਵਿਵਰਣ ਛੱਪਿਆ ਸੀ—ਸੰਨ 1909 ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਤਾਤਿਆ ਸਾਹਿਬ ਪੰਡਰਪੁਰ ਵਿਚ ਉਪ ਜੱਜ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਨਾਨਾਸਾਹਿਬ ਚਾਂਦੋਰਕਰ ਵੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇਦਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਆਮ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਤਾਤਿਆਸਾਹਿਬ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਾਨਾਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖਾਸ ਸ਼ਰਧਾ ਸੀ। ਨਾਨਾਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਈਂਬਾਬਾ ਦੀਆਂ ਲੀਲਾਵਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ਿਰਡੀ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਿਰਡੀ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਏ—

1. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਸੋਈਆ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
2. ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਗਪੁਰ ਦੇ ਉੱਤਮ ਸੰਤਰੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਨਾਨਾਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਤਿਆਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਸੰਤਰਿਆਂ ਦਾ ਪਾਰਸਲ

ਵੀ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਰਡੀ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤਾਤਿਆਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਬਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਫੇਰ ਜੀਵਨ ਭਰ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਾਲ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪਾਠ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਦਾ ਪਾਦ ਤੀਰਥ (ਚਰਣ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੋਲੇ....“ਅਰੇ! ਤਾਤਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਫੇਰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ।”

4. ਮੇਘਾ

28ਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਮੇਘਾ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੇਘਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਵਾਸੀ ਉਸ ਦੀ ਅਰਥੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਫੁੱਲ ਵਰਸਾਏ, ਦਾਹ-ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਵੱਗਣ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜ ਕੇ ਇਕ ਨੇੜੇ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵਾਂਗ ਰੋਂਦੇ-ਪਿਟਦੇ ਉਹ ਮਸਜਿਦ ਵਾਪਸ ਆਏ। ਸਦਗਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਅਨੇਕ ਸੰਤ ਦੇਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨਿਰਾਲੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਇਕ ਹਿੰਸਕ ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਬਾਬਾ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

5. ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ

ਬਾਬਾ ਦੇ ਮਹਾਂਸਮਾਧੀ ਲੈਣ ਦੇ ਸੱਤ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਦਭੁੱਤ ਘਟਨਾ ਹੋਈ। ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਬੈਲਗੱਡੀ ਆ ਕੇ ਰੁਕੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਮੂੰਹ ਗੱਡੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣੀ ਪੀੜ ਜਾਂ ਦਰਦ ਨਾਲ ਦੁੱਖੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਪਾਲਣ ਕਰਤਾ ਤਿੰਨ ਦਰਵੇਸ਼ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਸਾਧਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਬੇਕਾਰ ਗਿਆ। ਕਿਤੋਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਪਈ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਈਂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਏ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਜੰਜੀਰਾਂ ਫੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਸੀ,

ਪਰ ਰੋਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬੇਚੈਨ ਸੀ। ਲੋਕ ਡਰ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗੇ। ਦਰਵੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਏ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਏ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਪੁੰਜ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧੋਣ ਹੇਠਾਂ ਝੁੱਕਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਪੌੜੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਵਲ ਦੇਖਣ ਲਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਛ ਹਿਲਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਬਹੁਤ ਨਾਉਮੀਦੇ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣੀ ਰੋਗੀ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ। ਚਲੋਂ, ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਸੰਤ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਦਰਵੇਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਸਦਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

। ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖੀ ਅੰਤ ਹੋਣਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ।

